

sítésére föderális programokat fogadtak el, a könyvtárosok sokaságát képezték ki a számítógéppel való munkára, sok könyvtár munkafolyamatai már gépesítve vannak. Mindezt az ország vezetői az egész országra kiterjedő jelentőségű ügynek tekintik, és megteremtik az eszközöket a program megvalósításához.

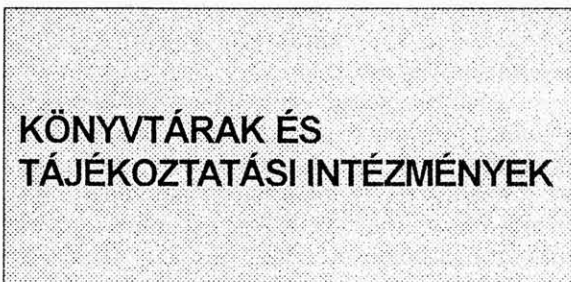
A könyvtárak kiemelt fontosságú feladata Oroszország és a FÁK országai egységes információs potenciáljának a megőrzése. Kötelesek minden orosz állampolgár számára biztosítani a hozzáférést a más köztársaságok kulturális javaihoz is, illetve közreműködni az orosz kultúra határon túli terjesztésében, elsősorban az ott élő orosz ajkúak igényeinek figyelembevételével.

A könyvtárügyről, illetve a kötelespéldányról szóló törvények elfogadásával megteremtődtek a könyvtári rendszer működésének megfelelő jogi keretei. E törvények azt a felismerést tükrözik, hogy a könyvtárügy a kultúra, a tudomány és az oktatás alapágazata, állapota egyenesen hat az egyéb ágazatok fejlesztési perspektíváira is.

Az állam tisztában van a könyvtárak iránti erkölcsi és anyagi köteletségével: a kormány tárgyalja a kulturális minisztériumnak a kultúra területén dolgozók anyagi helyzetének javítására vonatkozó javaslatait.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 128, 130



## Általános kérdések

97/139

ŽAD'KO, N.V.: Analiz susnostnyh karakteristik biblioteki kak sociokul'tornogo instituta = Bibliotekoved. 1996. 3.no. 54-64.p. Bibliogr.

## A társadalmi-kulturális intézményként felfogott könyvtár lényegi jellemzőinek elemzése

*Feladatkör; Társadalmi követelmények*

Szerzőnk a korábbi orosz (szovjet) könyvtárontológiai (lételméleti) szakirodalom legjobb darabjainak tüzetes elemzése nyomán megállapítja, hogy a tiszteletreméltó részeredmények ellenére ebben a szakirodalomban súlyos fogyatékoságok is előfordulnak. Ezek nem utolsósorban a könyvtár lényegi jellemzőinek, illetve működési irányainak és formáinak (ezek együttesen működési jellemzőknek nevezhetők) összekeveréséből-összemosásából adódnak. E fogyatékoságok miatt aztán egy sor téves anamnézia született, olyan, amely nem bizonyult-bizonyul alkalmasnak a könyvtárügy különféle bajainak gyógyítására.

Žad'ko szerint a könyvtárnak mint társadalmi-kulturális intézménynek (tehát: a könyvtárak mindegyikének, azaz „A” könyvtárnak) két lényegi jellemzője, másként mondva: társadalmi funkciója van, úm. a tájékoztatási és a memoriális. E két jellemző a könyvtártörténet egészére nézve állandó, pontosabban állandóan jelen levő, és a könyvtár mint társadalmi-kulturális intézmény intézményi stabilizálásának biztosítására és a társadalmi változások iránti alkalmazkodókészségének elősegítésére hivatott. Az ugyan előfordulhat, hogy esetenként az egyik vagy a másik jellemző háttérbe szorul, ez azonban kóros, sokáig nem tolerálható állapot. Az ilyen anomáliák akkor következhetnek be, ha az egyes könyvtárak működési jellemzői, a rájuk jellemző működési irányok és formák valami miatt (pl. történelmi kataklizmák következtében) nem változnak (nem tudnak változni) a társadalmi szükségleteknek megfelelően. Így hát a lényegi és a működési jellemzők között kölcsönhatás áll fenn.

Egyébként a működési jellemzők „készlete” is állandó, de a társadalmi szükségletek és a technikai lehetőségek változásai szerint módosuló tartalmaik vannak. Az említett jellemzőkön belül egyfelől működési irányok, másfelől működési formák különböztethetők meg. A működési irányok: tájékoztatási, szocializáló, képzési-mű-

velési. A formák pedig: állományépítés, állományvédelem, könyvtári ellátás, információs ellátás és irányítás.

(Futala Tibor)

---

## Nemzeti könyvtárak

---

97/140

LINE, Maurice B.: National libraries and national funding = Alexandria. 8.vol. 1996. 3.no. 151-153.p.

### A nemzeti könyvtár és fenntartója, a nemzeti költségvetés

*Feladatkör; Nemzeti könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági*

Napjainkban számos nagy nemzeti könyvtárnak kell szembenéznie az állami támogatás drasztikus, 5-10%-os csökkentésével. A gazdaságilag fejlett országokban ezt azzal indokolják, hogy a gazdaság fejlődése csak a közösségi kiadások csökkentésével tartható fenn, továbbá azzal, hogy más területeken sürgetőbb kiadások merülnek fel (pl. az egészségügyben és a szociális ellátásban). Az érvek között szerepel az is, hogy meg kell őrizni az országok versenyképességét a kelet-ázsiai országokkal szemben, s ehhez az átlagjövedelmek emelésére, ugyanakkor értelemszerűen a közösségi kiadások csökkentésére van szükség.

Egy kormány sem tagadja, hogy felelős az infrastruktúra fenntartásáért (pl. a közlekedés, a távközlés terén). Nem világos azonban, hogy a könyvtárak azért kapnak-e kevesebb támogatást, mert nem tartják őket az infrastruktúra részének, vagy pedig szándékosan kényszerítik őket arra, hogy nagyobb hatékonyságra törekedjenek.

A nemzeti könyvtárak egymáshoz viszonyított helyzete az általános csökkentési törekvések

miatt nem változik – nem tudnak tehát egymás példájára sem hivatkozni. Mind ez ideig a legtöbb nemzeti könyvtár megkapta a végzett (nem a végzendő!) tevékenységéhez szükséges támogatást. Az utóbbi 15-20 év megszorításai nem eredményeztek lényegesen rosszabb szolgáltatásokat.

A nemzeti könyvtári költségvetés megnyírbálása más könyvtárakra is hatással van. Ezeknek kell például a nemzeti gyűjtemény hiányait pótolniuk; többet kell fizetniük a nemzeti könyvtár szolgáltatásaiért. (Igen kevés nemzeti könyvtár képes egyébként kiadásainak több mint 10%-át megtermelni.) A csökkenő vásárlóerő hatása megmutatkozik a könyvkiadásban, majd jóval később az oktatásban és a kultúrában is.

A kormányzat piaci viszonyok közé szeretné helyezni a nemzeti könyvtárakat. Mindez elképzelhető a közkönyvtárak esetében, de ott is csak a kurrens szolgáltatások és bizonyos dokumentumtípusok tekintetében. Nem szabad elfeledkezni az általános szociális juttatásokról, amelyek az ingyenes könyvtári szolgáltatásokat is tartalmazzák. Köztudott, hogy a használók szívesen adnak anyagi támogatást a közkönyvtárak számára. Ugyanez, illetve a magánszektor megbízhatóan érkező, rendszeres támogatása nehezen képzelhető el a nemzeti könyvtárak esetében.

A nemzeti kiadványtermés gyűjtésének és tárolásának alapvető funkciója ma sem kap megfelelő támogatást. A kötelespéldányok beszerzése nem eléggé hatékony, nem fordítanak elég figyelmet az állomány védelmére. Egy másik anomália: javában folyik az információs társadalom létrehozása, ugyanakkor megfelelnek a könyvtárak szerepéről, sőt a nemzeti könyvtárat sok helyen pusztán könyvmúzeumnak tekintik.

A kulturált és tájékozott társadalom eszméje nem válhat a gazdasági növekedés áldozatává.

(Hegyközi Ilona)

97/141

DAY, Alan: The British Library: the cost is counted = Libr.Rev. 45.vol. 1996. 8.no. 6-16.p. Bibliogr. 15 tétel.

## British Library: mennyibe kerül az új épület?

*Gazdálkodás -könyvtárban; Könyvtárepület -nemzeti; Nemzeti könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági*

A British Library (BL) új otthonának építkezését folyamatos kritika kísérte mind szakmai, mind pénzügyi oldalról. A jelenlegi sajtókampányt az Állami Számvevőszék (National Audit Office – NAO) vizsgálata váltotta ki, amikor a jelentés részben már 1995 végén, s teljes egészében 1996 februárjában kiszivárgott a sajtóba. Kétségtelenül nem volt szerencsés időpont, hogy a BL újabb 30 millió fontot kérjen az épület bővítéséhez, ráadásul a Művelődési Minisztérium (Department of National Heritage – DNH) el akarja adni az illető telket. A könyvtárat egyaránt támadja a DNH és az olvasók türelmetlen csoportja. A BL igyekszik az 1996/97-es költségvetését úgy kiegyensúlyozni, hogy ne érje kár az olvasói érdekeket és a legfontosabb fejlesztési programok se üljenek le. Ennek fejében egy-két év alatt 200 fővel csökkenteni kell létszámát, visszafognia gyarapítását (felszámolni a duplikációt a külföldi folyóiratokban, 50%-kal csökkenteni a kéziratokra fordított összeget, kevesebb monográfiát beszerezni stb.), megkurtítani a számítástechnika és telekommunikáció kiadásait, a Research and Development Departmentet megkarcsúsítani és költségvetését 13%-kal redukálni stb.

Az NAO jelentése meglehetősen borús képet rajzol az egész építkezésről. A kritika főként a minisztériumot érte, ahogy a projektet 1988 óta menedzselte. A miniszter asszony meg is próbálta rávenni az NAO-t a kép szállítására, nem sok sikerrel.

A jelentés bevezető fejezete megállapítja, hogy a legtöbb probléma az 1972-1980 során hozott kormánydöntésekre és finanszírozási megoldásokra megy vissza. Tovább súlyosbodott a helyzet, amikor a DNH 1988-ban a maga kezébe vette a beruházás intézését, s a bürokrácia útvesztőiben nem határozták meg egyértelműen a felelősségi kompetenciákat. A DNH fő törekvése az volt, hogy a megszabott költségvetés keretein belül maradjon az építkezés, a BL

pedig biztonságos, működőképes és fenntartható épületet kívánt.

A második fejezet azt vizsgálja, miért csúsztak a határidők és mi okozta a költségek növekedését. Az NAO által leírt rémtörténetben kiemelten szerepel a mozgó könyvvállványok csődje, az elektromos vezetékek hibás beszerelése, a tűzvédelmi rendszer elhúzódó kiválasztása. A kisebb technikai hiányosságok már csak a függelékben szerepelnek. Ezzel együtt a DNH állandóan sürgette a beköltözést. Mindez oda vezetett, hogy az eredeti 450 milliós költségvetés 496 millióra növekedett, úgyhogy költői formában az a kérdés is felmerült, nem kellene-e feladni az egész vállalkozást.

A harmadik fejezet azokkal a problémákkal foglalkozik, amelyek a projekt gyenge menedzseléséből, a DNH és a BL között megosztó felelősség tisztázatlanságából, a beruházás szervezetlenségéből, a nem kielégítő pénzügyi és minőségi ellenőrzésből fakadtak.

A negyedik fejezet az ún. 1A szakaszt követő, befejező fázist elemzi, s megállapítja, hogy ez viszonylag zavartalanul bonyolódott le, kisebb csúszása (1996 februárja helyett júniusra készült el) éppen az 1A szakasz problémáira vezethető vissza.

Végezetül a jelentés megállapítja, hogy az 1206 olvasóhely csak 12%-os emelkedést jelent a mostani kapacitáshoz képest, s kérdéses, hogy a tervezett intézkedések mennyiben segítenek az üres helyre várakozó olvasók baján.

A sajtóvisszhangból a The Times ítéletét érdemes idézni: „A tisztviselők kisszerű perlekedése és döntésképtelensége megháromszorozta a BL új épületének kiadásait és a műszaki ballépések hosszú sorát eredményezte.” A BL új épületének hosszú története véget fog érni ugyan, de vannak még meglepetések a tarsolyban.

(Papp István)

### 97/142

JAUSLIN, Jean-Frédéric: The Swiss National Library and its environment = Inf.Technol.Lib. 15.vol. 1996. 2.no. 113-117.p.

## A Svájci Nemzeti Könyvtár története és feladatai

*Gépi könyvtári hálózat; Nemzeti könyvtár*

A Svájci Nemzeti Könyvtár 1895-ben jött létre az 1848 után készült Helvetica gyűjtésére. 1928-ban kapta feladatául nemzeti központi katalógus létrehozását.

1970-től kezdve súlyos anyagi megszorítások rontották szolgáltatásait. 1989-ben egyesítették az államszövetség több kulturális intézményével.

1990-től megkezdődött helyzetének felmérése és a könyvtár munkájának újjászervezése. Anyagi helyzete igen rossz volt, alacsony létszámmal működött, továbbá gyengék voltak bel- és külföldi kapcsolatai.

A 2.8 millió dokumentum és 5 millió katalógustétel gépre vitele mellett a RAMSES (Reorganization for Automated Management System and Enhanced Services) elnevezésű fejlesztési program a funkciók új meghatározását is célul tűzte ki.

A gyűjtőkör kiterjed a nem hagyományos dokumentumokra is. Az egész országra kiterjedő savmentesítési és más állománymegőrzési programokat indítottak be. Az információterjesztésben fokozott figyelmet fordítanak az elektronikus formákra, mindazonáltal hagyományos módon is kölcsönöznek könyveket annak ellenére, hogy csak egy példányban kapják meg azokat. Ezt nem könnyű megoldani, mivel nincs minden kantonban kötelespéldány-rendelet, szövetségi jogszabály pedig egyáltalában nincsen.

Új földalatti raktárat építenek. Folytatják a bibliográfiai tevékenységet az államszövetség négy nyelvén, azaz németül, franciául, olaszul és retoromán nyelven megjelent dokumentumok vonatkozásában.

Nem kívánnak egyetlen rendszert létrehozni, de arra törekszenek, hogy a különböző nyelvű rendszerek kompatibilisnek legyenek egymással, mivel az eddigi fejlesztések nyelvenként eltérőek voltak.

A használatban lévő különböző könyvtári rendszerek egymáshoz való közelítésén és egy

új koherens rendszer kidolgozásán fáradoznak. Folyik egy nemzeti számítógépes információs rendszer kialakítása.

(Koltay Tibor)

### 97/143

VOOS, Claudia: 200 Jahre Nationalbibliothek in Portugal = Bibliotheksdienst. 30.Jg. 1996. 10.no. 1641-1644.p.

## 200 éves a portugál nemzeti könyvtár

*Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár*

Portugália Nemzeti Könyvtárát 1796-ban alapították. Állományának alapja a jezsuiták Real Mesa Censória nevű intézményének könyvtára volt, amely rövidesen kiegészült az Academia Real da História kéziratgyűjteményével. Adomány és vásárlás útján is gazdagodott az új intézmény, pl. a 42 soros Biblia egy példányával. Az első kézírásos katalógus 1801-ben készült, 1816-ban pedig a különböző olvasótermekben elhelyezett művek száma elérte a 60 ezret.

A könyvtár történetének második periódusa (1836-1969) a könyvtár újraszervezésével és az 1834-ben feloszlott szerzetesrendek könyveiből való részesedéssel kezdődött. Egy 1841-es felsorolás már 183 ezer címet ad meg. 1844/45-ben nyomtatott katalógusok jelentek meg egyes állományrészekről (15. századi könyvek, Bodoni és Elzevir gyűjtemény, ritka és értékes könyvek).

A 19. század második felében bevezették a tematikus részlegeket, megszervezték a könyvtárosok szakmai továbbképzését. 1919-ben igazgatási-szervezeti reformokat vezettek be, rátértek ez egységes katalogizálásra, 1920-tól szaklapot jelentettek meg Anais das Bibliotecas e Arquivos címmel, 1923-ban kiadták a portugál bibliográfiák bibliográfiáját, 1926-ban pedig a 16. századi portugál nyomtatványok jegyzékét. Az eredmények mellett azonban egyre súlyosabb gondot jelentett a dokumentumok megóvása: lopások sorozata, nem megfelelő raktári viszonyok és főleg a rovarok veszélyeztették az állományt. Már ekkor felmerült egy új könyvtár-épület szükségessége, de az 1926-ban kezdődő

fasiszta diktatúra évtizedekig árnyéklétre kárhoztatta a Nemzeti Könyvtárat. Csak az 50-es évek elején indultak új kezdeményezések: 1953-ban bevezették a tizedes osztályozási rendszert és 1956-ban megkezdték az új könyvtárépület tervezését. A megnyitást csak 13 évvel később, 1969-ban ünnepelhette a könyvtár. Az új épület a Campo Grande-ra került, a Városi Egyetem közelébe. Állománya ekkor 561 ezer nyomtatványból, 16 ezer kódexből és kéziratból állt.

A fasiszta diktatúra összeomlása, 1974 után a nemzeti Könyvtár modern intézménnyé fejlődött. 1980 óta törvény biztosítja anyagi, szervezeti és tudományos önállóságát. 1982-ben átdolgozták a már régóta érvényben levő, de korszerűsítésre szoruló köteleispéldány-törvényt, ennek nyomán megújulhatott a Nemzeti Bibliográfia is. A 80-as években indult a PORBASE adatbázis, mely ma több mint száz portugál könyvtár számára biztosít online katalogizálást. 1988 óta az adatbank a nyilvánosság számára is hozzáférhető, 1995 óta Interneten keresztül és CD-ROM változatban is rendelkezésre áll. A könyvállomány jelenleg: 2,5 millió kötet.

A könyvtár szervezeti tagolódása:

1. Általános gyűjtemény: monográfiák és periodikumok.

2. Különgyűjtemények: Térképtár, Ikonográfiai gyűjtemény (rajzok, metszetek, plakátok és levelezőlapok, köztük Rubens és Dürer művei is), Zenei gyűjtemény (50 ezer kéziratos és nyomtatott kotta), Kortárs portugál irodalom archívuma (90 írói illetve politikusi hagyaték), Vakok részlege (Braille-írással készült könyvek és hangos könyvek).

3. Régi és ritka könyvek / kéziratok. (30 ezer értékes nyomtatvány a 16-20. századból, 1,5 ezer ősnymtatvány, 13 ezer kódex és kézirat.)

(Katsányi Sándor)

*Lásd még 121, 190*

---

## Felsőoktatási könyvtárak

---

97/144

BAIN, Ian: Setting up the Moscow school = Libr.Assoc.Rec. 98.vol. 1996. 8.no. 418-419.p.

## Az első nyugati stílusú egyetemi könyvtár létrehozása Moszkvában

*Egyetemi könyvtár; Könyvtártelepítés; Támogatás -más országnak*

Az angol szerző két éves szerződés keretében irányította Oroszországban az első nyugati típusú egyetemi könyvtár létrehozását. A könyvtár a Közép-Európa Egyetem Felsőoktatási Támogatási Programja keretében létesült a moszkvai Népgazdasági Egyetem épületében, annak támogatásával.

A projekt indulásakor egy tanteremben összegyűjtött rendezetlen társadalomtudományi könyv- és folyóirathalmaz állt rendelkezésre. A könyvtár számára igen rövid idő alatt angol építők megfelelő helyiségeket alakítottak ki.

Gyűjtőkörébe a szociológia, a szociális munka, a pszichológia, a jog, a politikatudomány és a közgazdaságtan tartozik majd. A cél egy 25 ezer kötetes, főként angol nyelvű (20%-ban orosz nyelvű) művekből álló gyűjtemény kialakítása. Az időszaki kiadványok gyűjteménye 300 címet tartalmaz majd, ennek 30%-a lesz orosz nyelvű. A belföldi gyarapításban gondot okoz, hogy jelenleg az orosz könyvpiacra nincs megoldva a kiadványtermés bibliográfiai számbavétele.

A könyvtár korszerű számítógépes hálózatot kap majd, 15 terminállal és a szükséges szoftverekkel felszerelve. Az állomány nagy része szabadpolcra kerül (ez ma Oroszországban, még Moszkvában is nagyon ritka). Tervezik, hogy a könyvtár a későbbiekben a hallgatókon és oktatókon kívül külső használókat is fogadni fog. A kölcsönzési feltételeket az igényekhez szabták: a diákok maximum három napra négy művet, az oktatók hat napra négy művet vehetnek ki. A folyóiratokat nem kölcsönzik, ki-ki egy bizonyos keret terhéig másolatokat készíthet a cikkekről. A folyóiratok használatát referáló és indexelő szolgáltatások (CD-ROM-on és az Interneten) segítik.

(Hegyközi Ilona)

97/145

NIGGEMEYER, Elisabeth: Brandschutzmauer für das Internet?! Erfahrungsbericht der UB Hohenheim über die Einrichtung von Internet-Arbeitsplätzen für Benutzer = Bibliotheksdienst. 30.Jg. 1996. 12.no. 2057-2065.p.

### Hogyan rendezett be a Hohenheimi Egyetemi Könyvtár Internet-munkahelyet a használók számára? Beszámoló a tapasztalatokról

*Adatvédelem; Egyetemi könyvtár; Hozzáférhetőség; Számítógép-hálózat; Szerzői jog; Szolgáltatások*

A hohenheimi egyetemi könyvtárban személyi számítógépen a használók rendelkezésére bocsátják a jelenleg lehetséges teljes könyvtári kínálatot: az e-postától az online katalógusig, a WWW-től a CD-ROM-ig, a Windows-alkalmazásoktól az adatbázis-szolgáltatásokig. Az Internethez való hozzáférés a használók számára ingyenes.

A számítógépes szolgáltatásokban bizonyos biztonsági irányelvek betartására törekszenek: rendszeresen ellenőrzik, milyen program fut a többféle funkciót kezelő munkahelyeken; igyekeznek figyelemmel kísérni a személyi számítógépek és az Internet önálló használatában a könyvtárosoknál tájékozottabb, tapasztalt felhasználók tevékenységét; különböző intézkedésekkel megakadályozni az Internettel való visszaéléseket.

A német jogban szerepel pl. a számítógépes szabotázs fogalma (ennek számít például a konfigurációk tönkrététele, a fájlok megsértése, vírusok elhelyezése). A könyvtárosok munkáját az esetleges károk helyreállításánál megkönnyíti a tartalékolás (backup), azaz az eredeti, hibátlan adatok megőrzése szükség esetére.

A német jog igen szigorúan bünteti a pornográf, a rasszista és a náci publikációk terjesztését. Amerikában már vannak olyan szoftverek (NetNanny, Cybersitter), amelyek a fiatalok érdekében ellenőrzik az Internethez való hozzáférést. Jogilag egyelőre még nem sikerült megoldani, hogy minden Internet-szolgáltató felelős legyen az általa hozzáférhetővé tett dokumentumok tartalmáért.

A szerzői jogvédelemmel is szembesülni kell. Az Interneten igen sokféle ingyenesen terjesztett információ áll rendelkezésre, de ezekről sem készíthető másolat a szerző engedélye nélkül. A kinyomtatás és a letöltés már a szerzői jog megsértésének számít. Megfelelő biztonsági szabványokra van szükség.

Felvetődött, hogy a könyvtárak az Internet-kávézókhoz hasonlóan ellenőrizzék a használók forgalmát, illetve biztosítsák minden használó számára a géphasználati lehetőséget. A használó az Internet-kávézóban ugyanis meghatározott pénzüsszeg ellenében egy bizonyos ideig használhatja a számítógépet, addig biztosítják számára a gép áramellátását.

A jogosult felhasználók azonosítására szolgálnak az „elektronikus tűzfalak” (firewall). Ezek olyan számítógépek illetve programok, amelyek a csatlakozási pontokon védik a helyi hálózat forgalmát a nagyobb hálózatból érkező illetéktelen behatolóktól, továbbá lehetővé teszik a kifelé irányuló kommunikáció nyilvántartását és bizonyos fokú ellenőrzését is.

Az Internet-használókat a könyvtáraknak célszerű központilag kiosztott használói azonosítóval és jelszóval ellátniuk. A bochumi egyetemen például SmartCardot használnak erre a célra. Sikerült elérniük, hogy az egyetemi könyvtárban az Internet-szolgáltatásokat csak az egyetemi közösség vehesse igénybe, a szolgáltatás ingyenes maradjon, és az egyetemi könyvtárból ne váljon olcsó Internet-kávéház.

(Hegyközi Ilona)

97/146

VAN GEMERT, Edward V.: Where have all the „lost” books gone? = Coll.Res.Lib.News. 57.vol. 1996. 9.no. 581-583.p.

### Hová tűntek az „elveszett” könyvek?

*Egyetemi könyvtár; Leltárhiány*

1994-95-ben a Wisconsin-Madison Egyetem (University of Wisconsin-Madison University) könyvtárában részleges állományellenőrzést végeztek, mert a használók, különösen az

oktatók aggodalmuknak adtak hangot, hogy az eltűnt dokumentumok hátráltatják a tudományos kutatást. Létrehozták az „elveszett könyvek” nevű munkacsoportot (Lost Book Working Group) a probléma jellegének és mélységének feltárása és vizsgálata céljából.

Az egyetem könyvtári hálózatában 1992-93-ban végzett kérdőíves felmérés adatai szerint 0,5 – 0,58%-ra becsülték a könyvhiányt.

A központi könyvtár (Memorial Library) 3,2 milliós állománya nem tette lehetővé a teljes körű leltározást, ezért a részleges ellenőrzés mellett döntöttek. A szakirodalom azonban nem nyújtott támpontokat ahhoz, hogyan kell mintavételen alapuló leltározást végezni egy nagy egyetemi könyvtárban. Ezért a vizsgálati elveket és szempontokat a statisztika tanszék professzora dolgozta ki. A munkabizottság – a javaslat alapján – 1%-os minta mellett döntött, ami 22663 címet, illetve 2266300 egységet jelent.

A leltározásba – szerény díjazással – diákokat is bevontak, akiknek az volt a feladata, hogy a NOTIS kölcsönzési rendszerben kövessék a kijelölt dokumentumokat, kiszűrik az „elveszett” vagy „törölt” megjegyzést tartalmazó tételeket, valamint összeállítsák a „lappangó” könyvek jegyzékét.

Az ily módon kijelölt 2112 könyv sorsát a továbbiakban a könyvtár nagy gyakorlattal rendelkező munkatársai vizsgálták, sikerült is 973-ra csökkenteniük a hiánylistát, ami a minta 4,3%-ának felel meg. Néhány szakterület esetében azonban kiugróan magas hiány volt megállapítható: közigazdaságtörténet 10,9%, szövetségi jog 10,3%, kelet-ázsiai nyelvek és irodalom 9,8%, oktatás 9,7%.

A mintavételen alapuló leltározás adatai szerint feltételezhető, hogy a könyvtárban 97300 könyv nem található meg a polcon a helyén, ebből 4200 törlésre vár, azaz még van csekély remény a megkerülésükre, és 800 elveszett.

A leltározás során nagyon magasnak bizonyult a polcon félreosztott könyvek száma (az 1%-os mintában 1225), ezért a munkacsoport ajánlásokat dolgozott ki a könyvtár igazgatója számára. Ezek:

1. Újabb részleges leltár szükséges az éves veszteség arányának megállapításához.

2. A Kongresszusi Könyvtár osztályozási rendszere szerint elrendezett állományrészek el-

lenőrzését évente legalább egyszer el kell végezni.

3. A költségvetésben pénzt kell előirányozni a törlési folyamat végrehajtására az egyes szakterületeken.

4. Automatikus leltározási rendszert kell kifejleszteni.

5. Emelni kell a vissza nem hozott illetve elvesztett könyvek pótlására kiszabott térítési díjat.

6. A könyvtárat korszerű biztonsági rendszerrel kell felszerelni.

Összességében megállapítható, hogy az egyetemi könyvtárak esetében az 1%-os mintavételen alapuló állományellenőrzés alkalmas arra, hogy támpontokat adjon a döntéselőkészítéshez, költségei nem terhelik túlzott mértékben a könyvtár költségvetését. A hiányok szisztematikus feltérképezése azonban csak teljes körű leltározással oldható meg.

(Pappné Farkas Klára)

*Lásd még 135, 156, 157, 163, 165, 169, 171, 173, 175, 194, 198-200, 204, 216, 230*

---

## Közművelődési könyvtárak

---

### 97/147

WOJCIECHOWSKI, Jacek: Koncepcje biblioteki publicznej = Bibliotekarz. 1996. 11.no. 3-6.p.

### Közkönyvtári koncepciók

*Feladatkör; Közművelődési könyvtár*

A legkorszerűbb nyilvános könyvtári koncepciók a skandináv országokból (főként Dániából és Svédországból), illetve Angliából terjednek világszerte. Ezek szerint a nyilvános könyvtár olyan intézmény, amely általános és egyenlő hozzáférést biztosít mindenki számára, nem vall semmiféle ideológiát az általános könyvtárügyet illetően, szoros kapcsolatban áll a helyi környezettel.

Szerzőnk szerint ezek az ismérvek minden-  
képpen helytállóak, ám nem elégségesek, kiha-  
tásukban beszűkítik a nyilvános könyvtárak szol-  
gáltatásait és azok színvonalát. Éppen ezért  
szükség van az ismérvek bővítésére, s ezt  
korántsem csak a lengyelországi viszonyok in-  
dokolják, hanem egyetemes érvényűnek tekin-  
tendő.

Ezek az ismérvek a nyilvános könyvtárügy  
több (fejlett) országban produkált fejlődési trend-  
jeiből következtethetők ki, s az alábbiak szerint  
fogalmazhatók meg: A nyilvános könyvtár

1. mindenki számára szabad hozzáférést  
biztosít, nem ideologizál és erős kötelekék fűzik  
környezetéhez;

2. nevelő feladatokat lát el, esetenként kul-  
turális–dokumentációs feladatok ellátására is  
vállalkozik;

3. aktív és kezdeményező;

4. arra törekszik, hogy hálózatban működ-  
jék;

5. helyi (regionális) és praktikus kérdések-  
ben tájékoztat, és közreműködik a tudományos  
és szakmai információk rendelkezésre bocsátá-  
sában;

6. kötelessége a hátrányos helyzetű szemé-  
lyek ellátása;

7. közreműködik a szépirodalom forgalma-  
zásában, függetlenül attól, hogy intellektuális,  
esztétikai, szórakoztató vagy kompenzatív olva-  
sásról van-e szó.

A felsorolt ismérvek jegyében dolgozó és  
fellépő nyilvános könyvtárügy nagyobb eséllyel  
kerülheti el az első pillanatra tetszetősnek látszó  
jelszavak (pl. az önfenntartó könyvtárak igénye,  
bizonyos „régidolgok”, pl. a nevelő funkcióval  
való felhagyás stb.) buktatóit. A volt szocialista  
országokban végbemenő „könyvtári földrengés”  
meg éppenhogy megköveteli az említett ismér-  
vekben való egyetértést, illetve az azok mentén  
kifejtett propagandát.

(Futala Tibor)

Res. angol nyelven

**Búcsú a „mindenki könyvtára” elvtől – 2.  
rész: megfelelés az állampolgári igényeknek  
és gazdaságosság. A közigazgatási reform  
hatása az elvi tervezésre és a gyakorlatra**

*Fenntartó szerv; Igény; Közművelődési könyvtár;  
Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági; Társa-  
dalmi követelmények*

A „public library” mint általános tájékoztató  
könyvtár angol-amerikai modelljének 1945 utáni  
elfogadása, majd később a „háromtagolású  
könyvtár” bevezetése és optimalizálása után  
jelenleg egy további előrelépés tanúi vagyunk  
Németországban: kialakulóban van az ún.  
„grass-roots” könyvtár típusa, amely a használó-  
nak mint adófizető polgárnak az érdekeit is  
igyekszik figyelembe venni. Ez azt jelenti, hogy a  
használónak nemcsak a könyvtárpolitika által  
kialakított szolgáltatásokat van joga használni,  
hanem a költségvetési pénzek elosztásába is  
„beleszólhat”. Ebben a helyzetben az önkor-  
mányzati politika és a könyvtárak kapcsolata át-  
alakításra szorul, mert a jövőben nemcsak a  
„mit” hanem a „hogyan” kérdése is politikai szin-  
ten lesz meghatározva. Annak érdekében, hogy a  
költségek és a szolgáltatások mindkét fél szá-  
mára világosan láthatók legyenek, termék-ori-  
entációs szervezeti struktúrát kell kialakítani, amely  
a könyvtár szolgáltatási palettáját tükrözve világ-  
os alapot ad a költségvetési elosztáshoz. Ilyen  
munkaszervezetben működik pl. a münsteri, a  
paderborni és a berlin-weddingi könyvtár.

(Autoref.)

97/148

SCHNEIDER, Ronald: Der lange Abschied von  
der „Bibliothek für alle” – Teil 2. „Bürgernähe” und  
Wirtschaftlichkeit – Konsequenzen der Verwal-  
tungsreform für die Konzeptdiskussion und Praxis  
= Buch Bibl. 48.Jg. 1996. 10/11.no. 831-838.p.

97/149

VAVREK, Bernard: Reinventing the public library  
or what are we going to do when we get big? =  
Publ.Lib.Q. 15.vol. 1996. 3.no. 9-18.p. Bibliogr.



## A közművelődési könyvtár újrafeltalálása avagy: mit kezdünk a túlnövekedésünkkel?

*Feladatkör; Közéleti tevékenység; Közművelődési könyvtár; Támogatás -pénzügyi -általában; Társadalmi követelmények*

Azok, akik felelősek a közművelődési könyvtárakért, nem veszik tudomásul az intézmény jövőjét fenyegető, visszafordíthatatlan trendeket. A konzervatív megközelítés – és a mai közművelődési könyvtár – nem megy semmire az információs társadalomban. Új modellre van szükség.

A közintézmények általában nehezen bíróknak meg a paradigmaticus változásokkal. Megelégszenek a napi problémák kezelésével. Nem elég azonban az új technológiát alkalmazni; magának a könyvtárnak a lényegét kell újragondolni.

A könyvtárral kapcsolatos kérdések teljességgel kikerültek az országos figyelemből. Jól mutatja ezt, ahogy a Fehér Házi Konferencia érdektelenségbe fulladt. Nem mond ennek ellent az, hogy helyi szinten mutatkoznak biztató jelenségek is. A közművelődési könyvtári szolgálat mintha céljait veszítette volna a helyi építési jegyek kibocsátása, az analfabetizmus elleni kampányok, új bibliobuszok vásárlása, a meseórákért való sorbaállás stb. ellenére. Megdöbbentő, ahogy a könyvtárigazgatók nem veszik tudomásul a nyilvánvaló társadalmi és demográfiai folyamatokat, s elmerülnek a napi teendőikben. Pedig a következőkben felsorolt trendek következményeivel mindenképpen számolni kell:

1. A társadalom differenciálódik, s egy „emberi mozaik” képét veszi fel; a közművelődési könyvtár nem szolgálhat már egységes tömeget.

2. Az emberek kivonulása tovább tart a városi központokból. A hagyományos szolgáltatásoknak tudomásul kell venniük, hogy az emberek nem mozdulnak ki szívesen „váraikból”, akár félelemből, akár más okokból.

3. A kényelem és az idővel való takarékoskodás egyre fontosabbá válik, de a könyvtár még mindig olyan, ahogyan a könyvtáros elképzelem, s nem igazodik kellően a használóhoz.

4. A tipikus használó még most is úgy tekint a könyvtárra, mint könyvek gyűjtőhelyére, s in-

kább lektűrökért fordul hozzá, s nem információért. Ha információra van szüksége, először nem a könyvtár jut eszébe.

5. A tipikus amerikaiak nincs ideje és tudatosult igénye a könyvtári szolgáltatásokra: a lakosságnak kevesebb mint a fele nem használja havonta egynél többször a közművelődési könyvtárat. Csak a közönségkapcsolatok erősítésével lehet felszámolni a lakosságban élő bizonytalanságot, mit is várhat könyvtáratól.

6. A könyvtárak egyre nehezebben állnak helyt a vállalkozási szektorral szemben az információs szolgáltatások terén.

7. A közművelődési könyvtárak képtelenek lesznek fennmaradni, ha csak azokra koncentrálnak, akik a legkevesebbel járulnak hozzá fenntartásukhoz. A könyvtárak anyagi alapjai is erodálódnak azzal, hogy csökken a munkahelyek, különösen a felsőfokú, pénzügyi és információsval kapcsolatos munkahelyek száma.

8. Nem tartható fent az a tendencia, hogy mindenki számára mindent nyújtson a könyvtár. A piacot fel kell mérni, és gondosan kiválasztani a költségvetésnek megfelelő fő célokat és feladatokat.

9. Számításba kell venni, hogy általában csökken az olvasásra fordított idő, nő az egy-szülős háztartások száma, idősödik a társadalom, emelkedik a távmunkások száma (ma 38 millióra becsülik az otthon dolgozók tömegét).

A követésre ajánlott stratégia a következő elemekből állhat:

A közművelődési könyvtárnak – minden sikere ellenére – felül kell vizsgálnia társadalmi szerepét, különös tekintettel a tőle független, meghatározó jellegű folyamatokra.

Az Amerikai Könyvtári Egyesületnek és más szakmai szervezeteknek, állami szerveknek a társadalom és a szakma figyelmének középpontjába kell állítania a változtatás szükségességét.

Tiszta lapot kell nyitni az új gondolatok számára, megvizsgálva a közművelődési könyvtár minden elemét.

A pontatlan szakmai közvélekedések korrigálására kutatásokat kell indítani.

Hiába „találják ki újra” a közművelődési könyvtárat a könyvtárosok, nem ér semmit, ha a politika nem lép és nem nyújt anyagi támogatást. A felelősöknek ezért politikai akciókat kell kezdeményezniük.

A könyvtárügyet nem lehet többé a különféle könyvtártípusok egymással párhuzamos szektoraiból állónak tekinteni. A hasonló igényeket összehangolt akciókkal kell kielégíteni.

(Papp István)

97/150

KRISTENSEN, Kurt: The „no-charge” principle – a hindrance to public library activities? = Scand.Public Libr.Q. 29.vol. 1996. 4.no. 10-12.p.

### A térítésmentesség elve – a közkönyvtári tevékenység hátráltatója?

*Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás -közgazdasági; Térítéses szolgáltatás*

Norvégiában az ingyenes közművelődési könyvtári szolgáltatnak régi hagyománya van, s az egészséges demokrácia előfeltételének tekintik. Mégis, gyakran tör ki demagógiától és túlzásoktól terhelt vita ez ügyben. Például 1991-ben a Skrede-bizottság jelentése felvetette, hogy egyéni igényt kielégítő és költséges szolgáltatásért térítést kellene szedni. Erre a Norvég Könyvtári Egyesület elnöke azonnal a közművelődési könyvtárak kommercializálásáról és stratégiai-lag fatális következményekről beszélt. Vagy: a parlament kulturális bizottságának többsége úgy látja, hogy a gazdasági élet igényeit bőven kielégítik a hazai és külföldi szakkönyvtárak szolgáltatásai, ezért nem szükséges módosítani a közművelődési könyvtári törvény ingyenességre vonatkozó rendelkezéseit. Az egyesület 1996. évi közgyűlésének határozata támogatta a gazdasági információs szolgálat beillesztését a közművelődési könyvtárak kínálatába, a bizottság álláspontja ismeretében azonban az egyesület végrehajtó bizottsága máris lépéseket tett a határozat visszavonása érdekében.

A rogalandi Megyei Könyvtár tapasztalatai mást mutatnak. A gazdasági információs szolgálat termékeit térítés ellenében bocsátja a kis és közepes vállalatok rendelkezésére. Hogy ne ütközzék a törvénybe, a szolgáltatást alapítványi alapon működtetik a könyvtáron belül. Az „igazhitűek” azt hozzák fel ellene, hogy tisztességtelen versenyt támaszt a magán információs ügy-

nökségek számára. A könyvtár véleménye azonban az, hogy ez csak egyike azoknak a kezdeményezéseknek, amelyekkel a megye a gazdasági életet támogatni akarja.

Valamikor az ingyenesség-kontra térítés vita a videokazetták kölcsönzése körül folyt. Most a gazdasági életnek nyújtott szolgáltatásokra összpontosul. Holnap talán az elektronikus könyvkiadás lesz a konfliktus forrása. Az ingyenesség elve nem gátolja a közművelődési könyvtárak általános tevékenységét, de ahogy némelyek értelmezik, úgy komoly akadálya lehet az új szolgáltatások dinamikus kifejlesztésének.

(Papp István)

97/151

MODIGH, Birgitta: The GÖK project = Scand. Public Libr.Q. 29.vol. 1996. 3.no. 8-10.p.

### Három városi könyvtár (Gothenburg, Örnköldsvik és Kalmar) közös projektje

*Állományalakítás; Ésszerűsítés; Használó; Igény; Társadalmi követelmények; Városi könyvtár*

Három város (Gothenburg, Örnköldsvik és Kalmar) könyvtárai vettek részt a GÖK projektben, amelyről nagyon sok publikáció jelent meg, ugyanakkor a legvitatottabb program a svéd könyvtárügy történetében. Azzal a céllal hozták létre 1991-ben, hogy emeljék a kölcsönzési szolgáltatások színvonalát, és egyben felmérjék a könyvválasztási szokások alakulását. Erre azért volt szükség, mert a politikusok és az önkormányzatok vezetői fokozódó nyomást gyakoroltak a könyvtárakra, hogy csökkenő költségvetéssel egyre hatékonyabban működjenek. Ugyanakkor a használók is nagyobb és részben új követelményeket támasztanak a könyvtárakkal szemben. A könyvtárak pedagógiai szerepe hátérbe szorult, a használók igényeinek maradéktalan kiszolgálása lett a kulcsszó a közszolgálatban. Megjegyzendő, hogy korábban hasonló programokat dolgoztak ki már Dániában és Németországban is.

A Svéd Országos Kulturális Tanács (Swedish National Council for Cultural Affairs) határozta meg a célkitűzéseket és biztosította a prog-

ram pénzügyi feltételeit, a részt vevő könyvtárak szabadon dönthettek arról, hogy milyen úton kívánják megvalósítani a feladatot. Az egyik módszer elvetette a könyveknek az osztályozási rendszer szerinti elhelyezését, és helyette típus és téma szerint csoportosította azokat. A másik elképzelés arra irányult, hogy új jelöléssel és elhelyezéssel tegyék hozzáférhetőbbé a könyveket.

Kalmar városi könyvtárában átfogó állományasztást hajtottak végre, ami sajtópolémia-kihozatához vezetett és az egész GÖK projektre rossz fényt vetett. Örnköldsvikben más utat választottak: központi könyvtárakban jelentősen megnövelték a könyvtárosok hatáskörét és felelősségét a könyvválogatás tekintetében, csoportmunkát vezettek be és új módon helyezték el a médiát.

A teljesen más feltételekkel dolgozó Linnés-tad könyvtár Gothenburgban nem rendelkezik bevált gyakorlattal, a használók a megnyitás óta jelentősen befolyásolják az állományalakítást, a könyvtárosok „kimennek” az egyesületekbe és a különböző helyi csoportokhoz, hogy felhívják a lakosság figyelmét munkájukra.

A projekt értékelésével az angol Comedia céget bízta meg a Svéd Országos Kulturális Tanács 1995-ben. Jelentésük elkészítéséhez felhasználták a könyvtárosok, az ellenzők, a támogatók, a könyvtári és informatikai szervezetek véleményét, az 50 könyvtárba kiküldött kérdőívekben megnyilvánuló álláspontokat a GÖK-vel kapcsolatban, továbbá a témáról tartott három szeminárium anyagát.

A Comedia megállapította, hogy jelentős mértékben megváltozott a könyvtárak társadalmi és gazdasági környezete, ugyanakkor a könyvtárosok úgy érzik, hogy nem képesek uralni a helyzetet. Hiányzik az országos és helyi stratégia. A projekt és a körülötte kialakult vita során felmerült a kérdés, hogy kié valójában a könyvtár: a nemzeti kultúra része, a politikusoké, a könyvtárosoké vagy a használóké.

A jelentés számba vette a projekt közvetlen eredményeit, melyek közül a legfontosabbak: nőtt a könyvtárak forgalma, a könyvtárosok jobban megismerték a használók igényeit, jobban támaszkodtak a nem szakemberek véleményére, szorosabbá vált az együttműködés a könyvtárak és a könyvesboltok között, a könyvtárosok

rábredtek a személyzet gyakorlati képzésének szükségességére, fogékonyabbak lettek az új módszerek iránt és mindezek által nőtt az elismertségük.

A Comedia tanácskozás megkezdését javasolta a svéd könyvtárak jövőjéről tekintettel arra, hogy előreláthatóan tovább romlik anyagi helyzetük, és ezzel együtt fokozódik a rájuk nehezedő nyomás. A probléma megoldásához a könyvtáros egyesületnek és a Svéd Országos Kulturális Tanácsnak kellene felvértéznie a könyvtárakat megfelelő érvekkel és eszközökkel.

A Comedia nem vizsgálta a használók igényeinek alakulását és kielégítésének sikerességét. Ezért ezzel külön tanulmány foglalkozik. A vizsgálat azt mutatta, hogy nagyon megnövekedett az igény a közgazdasági és műszaki könyvek iránt. Megdöbbentő a kereslet az amerikai lektúrfordítások iránt, amely – ha szolgálai követik az igényeket – elárasztják a könyvtárakat.

(Pappné Farkas Klára)

#### 97/152

BURAKOWSKI, Jan: Najwięcej zależy od nas samych = Poradnik bibl. 1996. 10.no. 8-11.p.

### **A dolgok leginkább tőlünk függenek. Az önkormányzatok és a könyvtárak viszonya.**

#### *Fenntartó szerv*

Ha be is következnek, ami nyilvánvalóan nem fog, nevezetesen hogy az állami költségvetés – megfelelő szinten – elkülönített dotációkat biztosítana az önkormányzati könyvtárak számára, a fenntartókhoz fűződő viszony ugyan gondtalanabb lehetne, ám azért korántsem szabadna „műveletlenül” hagyni. A jelenlegi helyzetben e viszony „művelésére-ápolására” különös-képpen szükség mutatkozik, mivel jó vagy rossz voltától függ az egyes könyvtárak léte vagy nem léte.

Nyilvánvaló: e viszony alakulásában maguk a könyvtárosok (könyvtárigazgatók) tehetnek a legtöbbet. Nekik tudniuk kell, hogy valamennyi önkormányzatban egyaránt akadnak kulturálisan tájékozott tagok, nagyhangú demagógok és – többségben – jó szándékú, de nem eléggé tá-

jékozott emberek. A kedvező vagy kedvezőtlen döntések ettől a kevésbé tájékozott kategóriától függenek rendszerint. Nos, a könyvtárosok (könyvtárigazgatók) jó érdeke, hogy ezt az utóbbi kategóriát megfelelő – és „színigazat” mondó – háttérinformációkkal készítsék fel a kedvező könyvtárfenntartási döntések meghozatalára.

Hogy a könyvtár „színigazat” háttérinformációkkal szolgálhasson az önkormányzatok számára, célszerű a következő tanácsokat megfogadni:

1.) A könyvtárnak mindenekelőtt jól kell dolgoznia, értelmes, számszerűleg is jól kimutatható eredményeket elérnie. Nem szabad elfelejteni, hogy leggyakrabban az elhanyagolt, energiátlan működő intézmények vannak kitéve a likvidálás vagy – legfeljebb – a vegetálás veszélyének.

2.) A könyvtárnak elsősorban állománya révén kell vonzania a lakosság minél nagyobb hányadát. Az önkormányzat csak olyan könyvtárat fog bőkezűen támogatni, amelyről használói intenzíven vallják: érdemes oda bemenni, érdemes oda járni.

3.) Múlhatatlan a jó munkahelyi légkör kialakítása. Minden igazgatónak tudnia kell: nem ő az intézmény legfontosabb személyisége. A személyi feszültségektől „lázás” kollektíva sohasem kelt jó benyomást a fenntartók körében. A hozzájuk befutó feljelentések és panaszok ráadásul a fenntartók között is ellentéteket gerjeszhetnek.

4.) A fenntartókkal való kapcsolattartás ne korlátozódjék kizárólag a polgármesterre. Igen fontos az ügyintéző (mindenekelőtt a pénzügyi) apparátus és az illetékes bizottsági vezetők megnyerése is. Az egyhangú „sírás” helyett esetenként jobb eredményt lehet elérni az eredmények és az elgondolások bemutatásával.

5.) A kapcsolatokban őszinteségre és szívéllyességre kell törekedni, ám fontos ügyekben elvszerűen kell fellépni, mivel a könyvtár csak „egyfelől” önkormányzati intézmény, „másfelől” viszont az állami művelődéspolitikai végrehajtásának egyik letéteményese.

6.) Egyetlen könyvtár sem nélkülözheti a könyvtári aktívát, illetve azt, hogy ez az aktív minél több olvasóból álljon és minél több helyen hallassa hangját a könyvtár fontosságát illetően. De ugyanez az aktív „csendben” is tudjon tevé-

kenykedni, röviden mondvá: tudjon lobbizni a könyvtárért.

7.) A könyvtárosok (könyvtárigazgatók) legyenek optimisták, ne engedjenek meg maguknak idegeskedéseket, ne veszítsék el lélekjelenlétüket. Minderre annál is inkább szükség van, mert négy évenként változik (változhat) az önkormányzat összetétele, úgyhogy (rossz esetben) majdnem mindent újra kell kezdeni.

A fenti tanácsok mindenekelőtt a nagyobb városi könyvtáraknak (könyvtárigazgatóknak) szólnak. A községi, legfeljebb 1-2 fővel tevékenykedő könyvtárak helyzete az önkormányzat vonatkozásában gyakorta nehezebb, s ezért mindenképpen valamilyen „állami védőernyőre” van szükségük. Eközben azért azt is el kell ismerni, hogy falusi szférában egyszerűbbek a különböző viszonylatok.

(Futala Tibor)

#### 97/153

LUXOVÁ, Jana: Sousedé z zajeti statistiky = Čtenář. 48.roc. 1996. 9.no. 308-311.p.

### Szomszédok [Csehország és Szlovákia] az 1989 és 1995. évi statisztika tükrében

#### *Közművelődési könyvtár; Statisztika [forma]*

Csehország és Szlovákia szétválása óta nincs a két országnak közös könyvtárstatisztikája, de a statisztika koncepciója nagyon közel áll egymáshoz, így az adatok összevehetőek.

A cikk az 1989. és az 1995. évi adatok alapján elemzi a cseh és a szlovák közművelődési könyvtárak helyzetét, a cseh könyvtárak közül azonban hiányoznak az általános tudományos könyvtárak [magyar terminológiával a megyei könyvtárak] adatai.

1989 és 1995 között Szlovákiában 2,4%-kal, Csehországban 7,3%-kal nőtt a közművelődési könyvtárak száma. Ez a szám nem új könyvtárak megnyitását jelenti, hanem azt, hogy a korábbi fiókkönyvtárak önállókká váltak.

Szlovákiában 1989-ben egy lakosra 3,98 könyvtári egység, 1995-ben 3,63 könyvtári egység jutott, Csehországban 1989-ben 3,8 könyvtári egység, 1995-ben 3,74 könyvtári egység.

Az olvasók aránya a lakosság számához viszonyítva: Szlovákiában 1989-ben 20,3%, 1995-ben 14,19%; Csehországban 1989-ben 16,5%, 1995-ben 10,98%.

A kölcsönzések száma egy olvasó/évre számítva: Szlovákiában 1989-ben 31,3 kölcsönzés, 1995-ben 34,07 kölcsönzés; Csehországban 1989-ben 36,6 kölcsönzés, 1995-ben 41,8 kölcsönzés.

Az egy könyvtárosra jutó lakosok száma: Szlovákiában 1989-ben 2211 lakos, 1995-ben 2661 lakos; Csehországban 1989-ben 2643 lakos, 1995-ben 3061 lakos.

Működési költségek: Szlovákiában 1989-ben egy lakosra 23,6 csehszlovák korona, 1995-ben 44,82 szlovák korona; Csehországban 1989-ben 22,4 csehszlovák korona, 1995-ben 54,76 cseh korona.

Az állománygyarapításra fordított összeg egy lakosra: Szlovákiában 1989-ben 6,1 csehszlovák korona, 1995-ben 8,64 szlovák korona; Csehországban 1989-ben 4,9 csehszlovák korona, 1995-ben 10,27 cseh korona.

A könyvtárakra fordított költségvetési források csökkenése miatt megjósolható, hogy a könyvtárak fejlődése igen lassú ütemű lesz.

(Rác Ágnes)

Lásd még 122, 170, 186, 197, 207, 208, 210, 211, 214, 215, 219

---

## **Tudományos és szakkönyvtárak**

---

Lásd 192, 229

---

## **Iskolai könyvtárak**

---

97/154

PAWLOWA, Helena A.: Schulbibliotheken in Russland = Schulbibl. Aktuell. 1996. 4.no. 404-408.p.

## **Iskolai könyvtárak Oroszországban**

### *Iskolai könyvtár*

Oroszországban az 1860-as évek iskolareformja hívta létre az iskolai könyvtárakat, megerősödésük pedig a századforduló kapitalista fejlődésének köszönhető. Az Októberi Forradalom után bevezetett átfogó iskolareform növelte jelentőségüket, majd a 30-as évek „ellenreformja” után 50 évig a társadalom nem léphetett túl az „új szocialista iskola” határmezsgyéjén. Az iskolai könyvtárak állománya és tevékenysége az egységesítő sablonok Prokrasztész-ágyába szorult, bár mennyiségi mutatóik lendületesen növekedtek. A 80-as években a Szovjetunióban 130 ezer iskolai könyvtár működött. Módszertani irányításuk feladatát az Usinszkjiról elnevezett Állami Tudományos Pedagógiai Könyvtár kapta meg.

A 80-as évek közepén kezdődött a képzési rendszer ma is zajló átfogó reformja. Ennek keretében az iskolai könyvtárak kapták azt a feladatot, hogy biztosítsák a szükséges információkat a módszerekre, formákra és eszközökre kiterjedő oktatói és tanulói szabad választásokhoz.

Jelenleg Oroszország középfokú tanintézteiben több mint 65 ezer könyvtár lát el kb. 20 millió tanuló és 1,5 millió oktatót. Az iskolai könyvtárak szervezete nagyjából-egészéből változatlan maradt, funkciói azonban kibővültek az alábbiakkal:

- új könyvtárak létrehozása az új típusú középfokú oktatási intézményekben (líceumok, gimnáziumok, kollégiumok stb.),
- új dokumentumtípusok és új információs technikák meghonosítása,
- bekapcsolódás a pedagógiai információs hálózatba,
- az iskolai könyvtár korábbi funkcióinak kiegészítése a szabadidős tevékenységek és a szórakozási igények könyvtári szolgálatával.

Az oktatási minisztérium adatai szerint a Föderációban 40 ezer iskolai könyvtáros működik (a szakoktatási intézményeken kívül). Néhány kivételtől eltekintve, ahol több könyvtáros is dolgozik egy intézményben, az „egy iskola – egy iskolai könyvtáros” a jellemző. Az

esetek 36%-ában valamelyik oktató kapott külön megbízást a könyvtárosi teendők ellátására.

Jelenleg az új könyvtári törvény megvalósítása, az oktatásügyi és közigazgatási változások körülményei között az Usinszkij Könyvtár szakemberei az iskolai könyvtárak információs tevékenységének normáin és új koncepcióján dolgoznak.

(Katsányi Sándor)

## MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

### Egyéb könyvtárak

#### 97/155

WARD, Dane M.: The changing role of mobile libraries in Africa = Int.Inform.Libr.Rev. 28.vol. 1996. 2.no. 121-133.p.

### A mozgókönyvtárak szerepének változása Afrikában

*Feladatkör; Mozgókönyvtár*

A hagyományos mozgókönyvtári szolgáltatások Afrikában nem bizonyultak annyira sikereseknek, mind a világ más területein. A vonatkozó szakirodalom alapos áttekintése alapján a szerző ismerteti az afrikai mozgókönyvtári programok történetét és problémáit. Szem előtt tartva, hogy Afrikában a lakosság nagy hányada vidéki és írástudatlan, a hatékony információterjesztés érdekében a jövőben a mozgókönyvtáraknak más szervezetekkel is együtt kell működniük. Ezen az alapon a szerző szerint a „mozgókönyvtárak” helyett megfelelőbb lenne a „mozgó információszolgáltató rendszerek” fogalmát használni.

(Autoref.)

### Állomány, állományalakítás

#### 97/156

JOHNSTON, B.J. – WITTE, Victoria: Electronic resources and budgeting: funding at the edge = Collect.Manage. 21.vol. 1996. 1.no. 3-16.p.

### Az elektronikus információforrások a gyarapítási keretben: a „birtoklás vagy hozzáférés” dilemmája

*Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus publikáció; Gazdaságosság -könyvtárban; Hozzáférhetőség; Másolatszolgáltatás*

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A könyvtárak története során a nagy tudományos könyvtárak megkísérelték – még a legjobb időkben is sikertelenül – saját állományuk számára beszerezni és tárolni mindazt, ami használóikat érdekelheti. A könyvtárközi kölcsönzés régi gyakorlat a könyvtárakban, a hozzáférés és a birtoklás gondolatát testesíti meg. E modell végét az információrobbanás, a kedvezőtlen valutaátváltási arányok, a gyakran megkérdőjelezhető kiadási politika okozta. A későbbiekben a könyvtárak költségvetésében konfliktus alakult ki abban a tekintetben, hogy mennyit fordítsanak a hagyományos (nyomtatott) és mennyit az új, elektronikus dokumentumokra